

**KUR'AN-I KERİM'DE MESELLER
(EMSÂLÜ'L-KUR'AN)**

Doç. Dr. Veli ULUTÜRK

11. Sayı'dan devam

27. Mesel : Allah ve Sahte Tanrılar, Mü'min ve Müşrik

"(Müşrikler) Allah'ı bırakıp da kendileri için ne göklerden, ne yerden hiç bir rizka, hiç bir şeye mâlik olmayan ve buna güçleri dahi yetmeyen şeylere (putlara) taparlar. Artık Allah'a benzerler koşup durmayın. Allah bilir siz bilmezsiniz. Allah şöyle bir temsil getirdi : Hiç bir şeye gücü yetmeyen ve başkasının malı olan bir köle, bir de tarafımızdan güzel bir rızık verdiğimiz, ondan gizli âşikâr harcayan kimse hiç bir olur mu ? Allah'a hamd olsun. Hayır, onların çoğu bilmezler. Ve Allah şu iki adamı da misal getirdi : Bunlardan biri dilsizdir, hiç bir şeye gücü yetmez, efendisinin üzerine bir yüküdür. (Efendisi) onu nereye gönderse bir hayır getiremez (bir iş beceremez). Şimdi bu (adam), doğru yolda olan, adâleti emreden kimse ile bir olabilir mi ?" (Nahl, 73-76).

Bu âyetlerdeki temsilde Allah Teâlâ, Kendisine ortak koşulan putları, kendi başlarına tasarrufdan âciz, bir efendinin malı olan köleye, Kendi mukaddes zâtını da o kulu malıyla besleyen, ona mâlik olan, onda ancak kendisi tasarruf eden, kendi malıyla infâk eyleyen hür bir efendiye benzetmiştir. Kul ile efendi bir cinsten, ikisi de yaratılmış olduğu halde, birbirine eşit ve denk olamazlarsa, yaratılanların en âcizi cansız putlarla, Gani, Yaratıcı ve mutlak kudret sâhibi olan Allah nasıl bir olabilir¹³³.

İkinci temsilde de Allah Teâlâ, Kendi Zâtı ile, bâtil ilâhları, açık, fasih konuşan, kendisine ve başkasına faydalı ve becerikli kimse ile, dilsiz, beceriksiz ve efendisine yük olan birisine benzetmiştir¹³⁴. Benzetme yönü, konuşmaya ve doğru yol için rehberliğe kâdir kimse ile, âciz, bilgisiz, başkasının şöyle dursun, kendi işini bile yapamayan

¹³³ Beyzâvi, II, 564.

¹³⁴ Beyzâvi, I, 564.

beceriksiz kimse arasındaki eşitsizlikten meydana çıkan hey'et ve durumdur¹³⁵.

28. Mesel : Tevhid ve Şirk

"Allah size kendinizden bir temsil getirdi : Size verdiğimiz rızıklarda, emrinizde bulunan kölelerinizin de eşit sürette hak sâhibi olmalarına râzı olur ve birbirinizi saydığınız gibi, bu ortaklarınızı sayar mısınız? İşte biz aklını kullanacak bir millet için âyetleri böyle uzun uzun açıklıyoruz" (Rûm, 28).

Temsilde müşriklere siz de bir insan olduğunuz halde, mallarınıza kölelerinizi ortak edip onları kendi ayarınızda sayar mısınız? O halde siz kölelerinizle eşit olmayı kabul etmiyorsunuz da, çoğu zaman cansız yaratıkları, onların Yaraticısına eşler tutuyorsunuz, buyurulmaktadır¹³⁶. Siz köle ile bir olmak istemiyorsunuz, Allah'ın, kulu ile bir olmasını nasıl kabul ediyorsunuz? demek istenir.

Müşebbeh, Allah Teâlâ ve putlar, müşebbehün bih ise, hürler ve kölelerdir. Vech-i şebeh, bunların aralarındaki eşitsizlik hâlidir. İşte temsil, manâları böyle gözler önüne dikecek şekilde tasvir etmektedir¹³⁷.

29. Mesel : Çok Tanrılı Müşriğin Hâli

"Allah geçimsiz efendileri olan bir adamla, yalnız bir kişiye bağlı olan bir adamı misal olarak verir. Bu iktisadın durumu bir olur mu? Övülmek Allah'a mahsustur, fakat çoğu bilmezler" (Zümer, 29).

Bu âyette Yüce Allah, birden fazla efendileri olan bir kölenin onların hangisinin emrine itâat edeceğini şaşıracağını, bir çok meşakkat ve zahmetle mütehayyir kalacağını, müşriğin hâline misal verir.

Bu iki kimsenin hâli bir olur mu? Elbette bir olmaz¹³⁸. Onun

135 Ş. Mansûr, s. 105.

136 Zemahşerî, III, 221; Beyzâvî, II, 220; Ş. Mansûr, s. 94.

137 Zemahşerî, III, 221-22; Hakîm Tirmizî, s. 13.

138 Zemahşerî, III, 396-397; Ş. Mansûr, s. 187; Hakîm Tirmizî, s. 13.

için Yûsuf (a.s.) hâpîs arkadaşlarına bu noktayı hatırlatarak şöyle der: "Ey benim zindan arkadaşlarım ! Aynı ayrı bir çok ilahlar mı daha iyidir, yoksa her şeye hâkim ve gâlib olan bir Allah mı?" (Yûsuf,39).

30. Mesel : Allah Hallerini Kötüleştirenlerden Ni'metlerini Ahır

"Allah size güven ve huzur içerisinde olan bir kasabayı misal verir : Her taraftan oraya bolca rızık geliyordu. Ama Allah'ın ni'metlerine nankörlük ettiler. Bunun üzerine Allah yaptıklarına karşılık açlık ve korku elbisesini onlara tattırdı" (Nahl, 112).

Âyetteki bu kasaba genel manâda bir kasaba olabilir¹³⁹. Yani Allah bunları, durumu böyle olan bir kasabaya ni'met verdiği, onların da bu nimet yüzünden şımarıp nankörlük ettikleri, bunun üzerine O'nun da nimetlerini cezaya çevirdiği her topluluğa ibretlik bir mesel kılmiştir. Bu sıfatta, orası, mefrûz bir şehir de olabilir. Önceki geçmiş şehir veyâ kasabalardan birisi de olabilir. Cenâb-î Allah bunu, âkîbetlerinin benzerliğinden korkutmak için Mekkelilere örnek vermiştir. Âyetteki "Tattırmak ve elbise" tabirlerinde istiâre vardır. Araplarda insanların başına gelen belâ ve sıkıntılarını "Tatmak" la ifâdesi yaygındır. Hakikat gibi kullanılır. Zarar ve acının algılanışı, acı ve tadı bozuk yemeğin algılanışına benzetilmiştir. Sanki şöyle denilmiş gibidir : Onları bürüyüp saran açlık ve korkuyu onlara tattırdı. Âdetâ onlara açlık ve korku elbisesi giydirdi, demektir¹⁴⁰. Maksat, "Siz değiştirsenez, Allah da nimetlerini değiştirir gerçeğini göstererek insanları böyle bir âkîbetten sakındırmaktır"¹⁴¹.

31. Mesel : Biri Mü'min Biri Kâfir İki Bahçe Sâhibi

"Onlara şu iki adamı misal ver : İkisinden birine iki üzüm bağı vermiş, onların etrâfını hurmalarla çevirmiş, ortalarında da ekin bitirmişti. Her iki bahçe de ürünlerini vermişlerdi. Hiç bir şeyi de eksik bırakmamışlardı. İkisinin arasından bir de ırmak akıtmıştı. Onun (başkaca) geliri de vardı. Bu yüzden arkadaşıyla konuşurken : "Ben malca senden zenginim, nüfusca da senden daha itibarlıyım" dedi. Kendisine böylece yazık ederek bahçesine girerken: "Bu

¹³⁹ Âlûsi, XIV, 242.

¹⁴⁰ Zemahşeri, II, 431-432; Beyzâvi, I, 572.

¹⁴¹ Ş. Mansûr, s. 30.

bahçenin batacağını hiç zannetmem. Kıyâmetin kopacağını da sanmıyorum. Eğer Rabbime döndürülürsem, andolsun ki orada bundan daha iyisini bulurum" dedi. Kendisiyle konuştuğu arkadaşı ona : "Seni topraktan, sonra nutfeden yaratanı, sonunda seni irsan kılıfına koyanı mı inkar ediyorsun? İşte O, benim Rabbim olan Allah'dır. Rabbime kimseyi ortak koşmam. Bahçene girdiğin zaman, - her ne kadar beni mal ve nüfus bakımından daha az buluyorsan da : "Maşâallah! Kuvvet ancak Allah'a mahsustur ! dâmen gerekmez mi? Rabbim senin bahçenden daha iyisini bana verebilir ve seninkinin üzerine gökten bir felâket gönderir de bahçen yerle bir olabilir. Yâhut suyu çekilir de bir daha bulamazsın" dedi. Nitekim ürünleri yok edildi; bağıın altüst olmuş çardakları karşısında, sarfettiği emeğe içi yanarak ellerini oğuşturup "Keşke Rabbime kimseyi ortak koşmasaydım" diyordu. Ona Allah'dan başka yardım edebilecek adamları da yoktu, kendi kendini de kurtaramadı. İşte burada kudret ve hâkimiyet, varlığı gerçek olan Allah'ındır. Mükâfatlandırma bakımından hayırlı olan da, sonuçlandırma yönünden hayırlı olan da O'dur" (Kehf, 32-44).

Bu on üç âyetlik kussada bu iki kişi insanlara örnek verilmiştir. Bunlar iki mefruz veya mevcut iki insandır. Yâhut İsrâil oğullarından, biri mü'min diğeri kâfir iki kardeş oldukları, yâhut da Benî Mahzum'dan iki kardeş oldukları rivâyetleri olduğu gibi, Münkîrin Âs bin Vâil olduğuna dâir de rivâyet vardır¹⁴².

Dünyâ malının geçici şatafatı, işte bazan böyle insanların gözünü döndürür de, insan, malına gururlanarak, etrafındakileri küçük görmekle de kalmaz, bir bakarsınız ki Allah ve âhiret endişesini de aradan çıkarıp atmıştır. Dünyâ malının kendisine ebedî kalacağı gâfletine kapılır. Burada insanın tâ ilk yaratılışından beri mâzisi kendisine hatırlatılarak, böyle kayıtsız ve sorumsuz konuşmasının nelere mal olacağı gâyet güzel anlatılmaktadır.

Burada geçen önemli bir noktaya tekrar dikkatleri çekmek isteriz. Bu ayette zikredilen münkîr, sâdece kıyâmetin kopmayacağını ve malının yok olmayacağını iddia ettiği halde, Kur'an bu âyetlerde onu hem müşrik ve hem de bizzat Allah'ı inkâr eden kimse olarak anmaktadır. Bu âyetlerden şu gerçek bir daha ortaya çıkmaktadır ki o da Allah'ın bir emrini inkâr eden Allah'ı inkâr etmiş olur. Tek

¹⁴² İbn Kesîr, III, 83; Beyzâvi, II, 8.

mevsimlik geçici bir yeşillik hükmünde olan dünyanın ve dünyâ malının insanı nerelere kadar götürebileceğinin, bu âyetlerde destanmsı kıssasını görmüş oluyoruz.

32. Mesel : Müşriğin Hâli

"Allah'a ortak koşmadan, hâlis olarak Allah'ı birleyenler olur. Kim Allah'a ortak koşarsa o, sanki gökten düşmüş de kendisini kuşlar kapıyor veya rüzgâr onu, uzak bir yere sürüklüyor gibidir" (Hac, 31).

Bu âyet-i kerimede müşriğin hâlini canlandıran çok zengin bir temsil vardır. Bir çok hey'etten çıkarılmaktadır. Bu temsildeki iki teşbihin, teşbih-i mürekkeb veya teşbih-i mufarrak olduğu hususunda müfessirlerce değişik değerlendirmeler yapılmıştır. Eğer teşbih mürekkeb ise, mânâ şöyle oluyor : Allah'a şirk koşan kendisini sonu olmayan bir helâk ile mahvetmiştir. Onun hâli, gökten düşen ve onu kuşlar kapan ve kuşların midesinde parçalanıp dağılan, yâhut da rüzgârın onu bir takım uzak helâk yerlerine sürükleyip savurduğu kimsenin hâline benzer. Teşbih mufarrak alınırsa, iman, yüksekliği bakımından göğe; imanı terk edip Allah'a şirk koşan müşrik kimseyi de gökten düşene; fikirleri dağıtan nefsânî arzuları da gökten düşeni kapan kuşlara; insanı sapıklık vâdisine süren şeytanı, estiği zaman, helâk edici uçurumlara sürükleyen ve düşüren-rüzgâra benzetmiş oluruz¹⁴³. Şirk ile insan iman zirvesinden, küfrün alçaklığına düşmüş olur. Çünkü aşâğılık heva ve hevesler fikirleri dağıtır. Şeytan da insanı sapıklığa sevkeder. Âyetteki atıf harfi " ,", tahyîr için alınır, müşrik ya ona, ya buna benzer demektir. Tenvî için alınır, müşrikler çeşitlidir; hiç kurtuluşu olmayan olduğu gibi, tevbe ile kurtulabilecek olanı da bulunur, gibi bir manâyı anlatır¹⁴⁴. Bu düşüş mürted hakkında olursa manâ açıktır. Başkaları hakkında ise, fitrat itibâriyle ve ondaki kâbiliyeti (potansiyeli) fiil yerine koymak sûretiyle olur¹⁴⁵. Müşriğin parçalanması şirki yüzünden yüksekte (ulvilik) düştüğünde ilk hatıra gelen durumdur. Yâni semâdan düşer ve parçalanır¹⁴⁶. Zâten şirkte dağınıklık ve parçalanma esastır, birlik

143 Zemahşeri, III, 12-13.

144 Beyzâvi, II, 91.

145 Âlûsi, XVII, 149.

146 H. Basri Çantay, Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim, II, 573 de böyle manâ vermiştir, İstanbul, 1957.

yoktur (Zümer, 29; Yûsuf, 39).

Bu âyetteki temsil bizim hatırımıza bir de şöyle bir mâna doğurmaktadır. Bir kimse şirke düşünce, artık o, hakiki sahibinden bağını koparmış, sâhipsiz kalmıştır. İman'ın yüceliğinden ayrılarak sükût eden sâhipsiz kimseyi, her gücü yeten ve hattâ yırtıcı hayvanlar ve kuşlar bile kapıp parçalar. Şirk işte böyle helâk edicidir¹⁴⁷.

33. Mesel : Sahte Tanrılar Hakkında

"Ey insanlar! Size bir temsil getirildi, şimdi onu dinleyin : O Allah'dan başka yalvardıklarınız (var ya), onların hepsi bir araya toplansalar, bir sinek bile yaratamazlar. Sinek onlardan bir şey kapsa onu sinekten kurtaramazlar. İsteyen de âciz istenen de!" (Hac,73).

Bu âyetin mânâsı şu demektir : Şu garib hâle bakın : Sizin ilâh yerine koyup taptığınız putlar, bir araya toplansalar, Allah'ın en zayıf ve diğerlerine göre en basit bir yaratığı olan bir sineği bile yaratamazlar. Yaratmak şöyle dursun, sinek onlardan bir şey kapsa, onu bile kurtaramazlar. İsteyen de âciz, istenen de.

Âyetteki "*İsteyen*", putlardan dileklerde bulunan müşrikler, "*İsteneri*" de, putlar olabileceği gibi, kendisinden sineğin kopardığı parçayı isteyen put, istenen de, onu geri vermeyen sinek olabilir¹⁴⁸. İbn Abbas (ra.) dan rivâyete göre, puta tapanlar, putlarına koku ve bal sürerler, üzerlerine de kapuları kilitlerlermiş. Delikten giren sinekler balı yerlermiş. Putlar kendilerini sineklerden koruyamazlarmış. Âyette Kureyş müşriklerinin câhüllikleri, akıllarının zayıflıkları başlarına vurulur ve şeytanın onları nasıl hükmü altına aldığı bu temsille gözler önüne serilir¹⁴⁹.

Âyette her ne kadar cansız putlar öne çıkarılmış gibi görünüyorsa da, canlı, cansız, akıllı, akılsız her türlü mabud kabul edilen sahte tanrılar bu âyetin şümûlüne girer¹⁵⁰. Çünkü âyetin baş tarafı yaratmayı esas almaktadır. Akıllı olsun olmasın hiç bir varlık,

¹⁴⁷ Elmalılı, V, 3403.

¹⁴⁸ Beyzâvî, II, 100; Ş Mansûr, s. 248.

¹⁴⁹ Zemahşeri, III, 23; Hakîm Tirmizî, s. 11.

¹⁵⁰ Âlûsî, XVII, 202.

değil bir sineği, bir zerreyi bile yaratamazlar. Yaratıcı tek olduğu için hak ma'bûd da tekdir, o da Allah Teâlâdır. Âyetin son cümlesinin el-meselû's-sâir (atasözü) hâline geldiğini yukarıda belirtmiştik.

34. Mesel : Nûr Temsili

"Allah göklerin ve yerin nûrudur. Onun nûru içinde lâmba bulunan bir kandil yuvasına benzer. Lâmba cam içerisindedir. Cam ise, sanki inci gibi parlayan bir yıldızdır. Ne doğuya ve ne batıya âit olmayan mübarek bir zeytin ağacından yakılır. Bu öyle (saf) bir yağdır ki ateş değmese de nerdeyse ışık verecektir. (Bu ışık da) nûr üstüne nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna iletir. Allah insanlara (böyle) misaller verir. Allah her şeyi bilir" (Nûr, 35).

Bu âyetteki nûr temsili çok çeşitli şekillerde izahlara yol açmıştır. Mânâsı müteşâbihdir. Bu âyet hakkında müstaklil eserler bile yazılmıştır. İmam Gazzâlî (505/1111) nin Mışkâtü'l-Envâr'ı bunlardandır. Bu âyet, Kur'an-ı Kerim'deki kâmin (gizli) meselin güzel bir örneğini teşkil eder.

Allah göklerin ve yerin nûrudur, demek, Allah gökleri ve yerleri aydınlatan nûrun yaratıcısıdır, göklerin ve yerin münevveri yani aydınlatıcısıdır, göklerin ve yerin nûrunun sâhibidir, gibi mânâlara gelir, Yani yaratılmış nûr, mânâsında değildir. Çünkü o nûrun yaratıcısı olduğunu Allah Teâlâ Kendisi En'âm sûresinin birinci âyetinde haber vermektedir. Eşyâ nasıl ışıkla görülüp biliniyorsa, bütün varlıklar da ancak Allah Teâlâ ile varlık kazanmakta ve O'nun kayyûmiyeti ile varlıkta durmaktadırlar. Bütün âlemi meydana koyan, kâinatı gösteren, hakikatı bildiren, gözleri ve gönülleri şenlendiren O olduğu için, mecâzen, "Allah göklerin ve yerin nûrudur." denilmiş olabilir¹⁵¹. Bu âyete göklerin ve yerin müdebbiri, yani idare edeni manası da verilmiştir¹⁵². Yine bu âyetin manası olarak, "Gökler ve yer ehlinin hâdisi, yani yol göstericisi" rivayeti de vardır¹⁵³. Bunlar, O'nun nûruyla yollarını bulurlar. Bu nûrun göklere ve yere izafesi, çok parlak, geniş, hissi ve akli onların her türlü nûrunu ihtiva etmesinden dolayıdır¹⁵⁴.

¹⁵¹ Elmalılı, V, 3515.

¹⁵² Âlûsî, XVIII, 164; Ş. Mansûr, s. 79.

¹⁵³ Taberî, XVIII, 135.

¹⁵⁴ Beyzâvî, II, 127.

İmâm Gazzâlî, Mişkâtü'l-Envâr isimli eserinde, "Esas nûr Allah'dır. O'ndan başka nûr yoktur. O küllî nûrdur. Çünkü nûr, eşyanın kendisiyle keşfedildiği şey demektir (...) Duyular âlemindeki bütûn eşyâ ve renkler, o nûr olmasaydı, meydana çıkamazdı, hatta var olamazdı. Gerçek varlık Allah olduğu gibi, gerçek nûr da O'dur. Bütûn nûrlar O'nun nûrundan müsteârdır." der¹⁵⁵. İmâm Fahreddin er-Râzî (606/1209) "Allah'ın göklerin ve yerin nûru olmasının manası, gökler ve yer ehline hidayet etmesidir" der ve İmâm Gazzâlî'yi yukarıdaki görüşünden dolayı tenkid eder¹⁵⁶. "O'nun nûrunun benzeri, içinde lâmba bulunan kandil yuvası gibidir." kısmındaki nûrun, gökler ve yerdeki akli ve sem'î deliller olduğu, Kur'an olduğu -nitekim Kur'an'a "nûr" da denmektedir (Nisâ, 174), hak ve hakikat olduğu, benzetme yönünün aydınlık ve açıklık olduğu, Beyhâkî'nin el-Esmâ ve's-Sifât'da, mü'minin kalbindeki hidayet anlamına geldiği, imân manasında olduğu ve Hz. Muhammed (a.s) demek olduğu gibi çok çeşitli manalara mütehammil bir temsildir¹⁵⁷. "Mü'minin kalbi kandil gibidir." de denilmiştir¹⁵⁸. Mişkât (kandillik), parlaktır. İçinde de parlak cam vardır. O cam fanusun içerisinde de, çok parlak bir lamba vardır. Lambanın camı, sanki inciden bir yıldız gibi parlamaktadır. Mübarek bir zeytin ağacından yakılır. O ağaç ne şarka ne garba kapalıdır. Her taraftan güneş alır. Bu ağaçtan elde edilen zeytin yağı o kadar berraktır ki, nerede ise, ateşlemeden, kendisi parlayacak. Bütûn bunlar içiçe nûr halkalarıdır. Bu, nûr üstüne nûrdur. Mü'minin kalbi, mişkâte, Hz. Peygamber (a.s) de, cam fânusa (zücâceye) benzetilmiştir; Bu cam, ne doğuya ne batıya mensub olmayan, yani nûrunu ilâhî vahiy ile, Allah'dan alan bir camdır. Kandilin yağı, Hz. Heygamber (as) in, o kadar kabiliyetli olduğunu gösterir ki, nerede ise kendisi hidayetle parlayacakdı. Onun kalbindeki ve dilindeki ise Kur'an'dır, en içteki lâmba (mîsbah) ile temsil edilmiştir. Bütûn bunlar içiçe, Allah'ın, Hz. Peygamber (a.s) e vahiy akımını vermesiyle, nûr üstüne nûr misâli, mü'minin kalbi olan mişkâta aydınlık saçarlar.

"Allah dilediğini nûruna ulaştırır." kısmındaki nûr kelimesi ise, islâm diye tefsir edilmiştir. Allah insanlara böyle temsiller getirir ki, onlar ilâhî gerçekleri anlasınlar... Kâinat, Allah'ın bir nûr tecellisidir. Çünkü maddenin en küçük parçası olan atomlar parçalanınca, ışık,

155 Mişkât., s. 20 vd.'den özetle...

156 et-Tefsirü'l-Kebir, XXVIII, 230; I, 122.

157 Alûsi, XVIII, 165-166.

158 Hakîm Tirmizî, s. 12.

ısı ve enerjiye dönüşmektedir¹⁵⁹. Bu ayet işte böyle çok yüklü manalar taşıyan bir temsildir. Şüphesiz herşeyin en doğrusunu Allah bilir.

35. Mesel : Allah'dan Başka Dost Edinenlerin Halli

"Allah'dan başka dostlar edin (ip onlara bağları) onların halli kendisine bir ev yapan örümceğin halli gibidir. Halbuki evlerin en çürüğü örümcek yuvasıdır, keşke bunu bilselerdi. Doğrusu Allah, Kendisini bırakıp da yalvardıkları şeyi bilir. O güçlüdür, hikmet sahibidir, Biz insanlara bu misalleri veriyoruz ama, onları ancak âtliler anlar." (Ankêbût, 41-43).

Bu ayetteki temsilde, putlara tapan müşriklerin dini, örümcek yuvasına benzetilmiştir, o kadar çürüktür¹⁶⁰. Güvendikleri putlar da o kadar zayıftır¹⁶¹. Buradaki benzetme yönü, bu yuvanın zayıflığı ve onları sıcak ve soğuktan, zarar ve şer gibi şeylerden koruyamamasıdır¹⁶². Âyette "ilâhlar" denilmeyip de "Evliyâ", dostlar denilmesi, yalnız açık şirki değil, gizli şirki de iptâle işaret etmektedir. Çünkü başkasına gösteriş ederek, riyâ ile Allah'a ibâdet edenler de Allah'dan başka dostlar edinmiş olurlar. Onun meseli de örümcek meseline benzer¹⁶³. O halde insan, örümcek ağı gibi şirke değil, vâhid, gâlib, kâhîr olan Allah'a inanıp güvenmelidir.

36. Mesel : Hz. İsa'nın Elçileri

"(Ey Resûlüm) onlara (Mekke halkına), o şehir halkını (Antakyalıları) misal olarak anlat : Biz onlara iki elçi gönderdik, onları yalanladılar, biz de (elçileri) üçüncü bir (elçi) ile destekledik. (Bu üç elçi varıp Antakya halkına) dediler ki Biz, size gönderilen elçileriz. Onlar şöyle dediler : "Siz de ancak bizim gibi insanlarsınız. Rahman bir şey indirmemiştir. Siz yalan söylüyorsunuz". (Elçiler) dediler ki : "Rabbiniz bilir ki biz size gönderilmiş elçileriz. Bizim üzerimize düşen ancak apaçık bir tebliğdir". (O şehirliler): Doğrusu

¹⁵⁹ S. Ateş, s. 353; V. Ulutürk, Kur'an-ı Kerim Allah'ı Nasıl Tanıtıyor, s. 156-159.

¹⁶⁰ Beyzavî, II, 210; Hakîm Tirmizî, s. 13.

¹⁶¹ S. Ateş, s. 400.

¹⁶² Elmalılı, V, 3778; Ş. Mansûr, s. 277.

¹⁶³ Elmalılı, V, 3778.

biz sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık. Eğer (bu sözünüzden) vazgeçmezseniz, sizi mutlaka taşla linç edertz ve bizden size acı bir belâ gelir". (Elçiler) dediler ki : Uğursuzluğunuz sizni kenditizdendir. Size öğüt verildiği için mi (uğursuzluğa yoruyorsunuz)? Hayır, siz haddi aşmış bir kavimsiniz". (O esnâda elçilerin geldiğini haber alan Habîbu'n-Neccar, isimli bir adam) şehrin tâ öte başından koşarak geldi ve "Ey kavmim, bu gönderilen elçilere uyun" dedi. "Sizden bir ücret istemeyen kimselere uyun, onlar doğru yoldadurlar. Ben niçin beni yaratana kulluk etmeyeyim? Oysa siz hep ona döndürüleceksiniz. Hiç ben ondan başka tanrılar edinir miyim? Eğer o Rahmân bana bir zarar vermek isterse, o tanrıların şefâati bana hiç bir fayda veremez ve (onlar beni kurtaramazlar. O takdirde ben apaçık bir sapıklık içinde olurum. Ben sizin Rabbinize inandım (gelin) beni dînleyin". (Onun nasihatlarına rağmen, kavmi onu öldürdü. Rûhuna hitaben şöyle) denildi : "Haydi gir cennet!" (Cevap olarak rûhu şöyle) dedi : "Ne olurdu kavimim bilselerdi, Rabbinin beni bağışladığını, beni cennetle ikram olunanlardan kıldığını..." Ondan (onun ölümünden) sonra kavminin üzerine (azab olarak gökten bir ordu indirmedik, indirecek de değildik. (Helâk edilmişlerine sebep) yalnız bir sayha (Cebrâil'in sesi) oldu, hemen sönüverdiler (ölüp gittiler)." (Yâsîn, 13-29).

Kur'an'da bir sayfadan fazla yer tutan bu mühim davetçiler kıssasında, tebliğ edilenlere, davete inanan üçüncü şahıslara, nümüne-i imtisâl olacak ibret dolu örnekler vardır. İrşâd ve tebliğ için çok önemli sahneler ve diyaloglar ihtiva eden bu elçiler kıssası Yâsîn Süresinin özüdür¹⁶⁴. Tefsirlerin çoğu bu elçilerin, Hz. İsa (a.s) nın havâriyelerinden oldukları ve onların isimleri, elçileri destekleyen mü'minin de Habîbü'n-Neccâr olduğu, şehrin, o zaman putperest olan Antakya olduğu hususlarında rivayetler ihtiva etmektedirler¹⁶⁵. Mesel, bir temsil olduğu için durumu burada anlatılanlara benzeyen ve bilhassa peygamberlerin getirdiği tevhid, ibadet ve şeriata boyun eğmeyenlere bir ibret teşkil eder¹⁶⁶.

37. Mesel : Dirilişi İnkâr Eden Kimse

"İnsan kendistni bir nutfeden yarattığını görmeyen mi ki hemen

164 Elmalılı, VI, 4015.

165 İbn Kesir, III, 566-568; Beyzavî, II, 277-278; Zemahşeri, III, 317.

166 Ş. Mansûr, s. 295.

apaçık bir hasım kesilir ve kendi yaratılışını unuttur da, "Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?" diyerek bize misal vermeye kalkar. De ki : "Onları ilk defa yaratan diriltecektir. O her türlü yaratmayı bilendir." Yaş ağaçtan size ateş çıkarır O. Artık siz ondan ateş yakarsınız. Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratmaya kâdir olmaz mı? Elbette olur; Çünkü O çok yaratan, çok bilendir. Bir şeyi diledi mi, (dilediği zaman) O'nun buyruğu sadece, o şeye "ol" demektir, o da hemen oluverir. Her şeyin hükümrânlığı elinde olan ve sizin Kendisine döneceğiniz Allah'ın şanı ne yücedir!" (Yâsîn, 77-83).

Bu ayetlerin nüzülüne sebep olan olayın, Ubeyy b. Halef veya Âs b. Vâil olduğu ve bunlardan birisinin, Hz. Peygamber (a.s) e, elinde bir çürük kemik parçasını ufalayarak ve ufantısını savurarak geldiği ve "Ey Muhammed, Allah'ın bunu mu dirilteceğini iddiâ ediyorsun?" dediği, Resûlullah (a.s) ın da: "Evet, seni de öldürecek, sonra diriltecek, ve sonra da cehenneme sokacak." buyurduğu haber verilir¹⁶⁷. Gûyâ bu müşrik kendisince bir temsil getirir. Kendisinin aslında hakir bir menî damlasından yaratılmış olduğunu unuttur. Öldükten sonra dirilmeyi Allah'ın kudretinden uzak görür. Ayet ona ve onun gibilere Allah'ın kudretini tanıttıcı en susturucu cevapları verir : O kemikleri hiç yok iken ilk defa yaratan, her çeşit yaratmayı bilen, yeşil ağaçtan (birbirine zıt) ateşi yaratan, muazzam gökleri ve yeri yaratan, dâimâ yaratıcı (hallâk) olan, göklerin ve yerin mülkü ve melekûtu elinde olan Allah bir şeyi yaratmak murad edince, sadece "Ol" der, o da hemen olur. Yüce Allah işte böyle kolay yaratır.

38. Mesel : Diriliş Hakkında

"O'nun ayetlerinden biri de (şudur): Sen toprağı boynu bükük (kupkuru) görürsün. Onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman tirteşir ve kabarı (canlanır ve yeşerir). Onu dirilten (Allah), elbette ölüleri de diriltecektir. Çünkü O her şeye kâdirdir." (Fussilet, 39).

Bu ayette Cenab-ı Allah, ölülerin diriltileceğini, ölü gibi kuru toprağın yağmurla Allah tarafından yeşerip canlanışına temsil etmektedir. Toprak kuru iken boynu bükük, tevazú ve tezellül halindeki bir insanın halini andırmaktadır, yani insanın bu halinden istiare yapılmıştır¹⁶⁸. Toprağı bu halinden kurtarıp, yeşerten ve

¹⁶⁷ Ibn Kesir, III, 581.

¹⁶⁸ Zemahşer, III, 454-455; Beyzavî, II, 349.

canlandıran Allah, ölüleri de böyle canlandırıp diriltecektir, mütevazı olanları da yükseltecektir¹⁶⁹.

39. Mesel : Tevrat ve İncil'de Hz. Muhammed (as) ve Ashabı

"Muhammed, Allah'ın elçisidir. Onun beraberinde bulunan (ashabı), kâfirlere karşı sert, birbirlerine karşı ise merhametlidirler. Onları, rukû ve secde ederek, Allah'ın lütuף ve rızasını aradıklarını görürsün. Yüzlerinde secdelerin izlerinden nişanları vardır. İşte bu, onların Tevrat'ta anlatılan vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış ve nihayet gövdesi üzerine dikilmiş, ekincilerin hoşuna giden bir ekin gibidirler. Allah onları böylece çoğaltıp, kuvvetlendirmekle, kâfirleri öfkelenendir. Allah, onlardan imân edip iyi işler yapanlara, bağışlama ve büyük bir mükafaat va'detmiştir." (Fetih, 29).

Bu ayette Yüce Allah, Hz. Peygamber (a.s) ile İslâmın başlamasını, ashab-ı kirâm ile birlikte gelişip terakkî ederek, kuvvetlenip kökleşmesini bir ekin temsilıyla anlatmıştır. Çünkü Hz. Peygamber (a.s), bu işe tek başına başladı. Sonra Cenab-ı Allah, ona inanan ve onunla birlikte olanlarla onu takviye etti. Bir tohumun çimlenip, yavaş yavaş filizini çıkarması, derken katnalıp, sapının üzerinde gelişip kuvvetlenmesi gibi onu kuvvetlendirdi. Zira İslâm tohumunu Hz. Peygamber ektiler, o tohum ashab şeklinde filiz verdi; görkemli hale gelince bu mânzara çiftçilerin hoşuna gider, İslâmîyetin gelişip kuvvet kazanmasından da kâfirlerin öfkesi kabarır¹⁷⁰.

"Muhammed (a.s) ile ashabının kâfirlere sert, birbirlerine merhametli ve rukû ile secde hallerinin dâim oluşu ve yüzlerinin nûrdan nişanlı oluşu birinci, yani Tevrat'ta bulunan meselleridir. Onların İncil'deki meselleri de ekin meselidir" şeklindeki izah, çoğu tefsirlerde yer alır. Bazı müfessirler, "Birinci kısım, onların Tevrat ve İncil'deki müşterek vasıflarıdır, ekin temsili onu açıklamak için getirilmiştir." demişlerdir¹⁷¹. Bu meseldeki incelik, sonradan gelen ümmetin de, ashabın darb-ı mesel olan vasıflarını, kendilerine imtisâl nûmûnesi edinmeleridir¹⁷².

169 Elmalılı, VI, 4209.

170 Zemahşeri, III, 551; S. Ateş, s. 514; Elmalılı, VI, 4442.

171 Beyzavî, II, 405; Zemahşeri, III, 551.

172 Ş. Mansûr, s. 162.

40. Mesel : Gıybet Hakkındadır

"Ey iman edenler, zannın bir çoğundan sakının. Zira zannın bir kısmı günahdır. Biribirinizin suçunu araştırmayın; Kiminiz kiminizi çekiştirmesin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemeyi sever mi? İşte bundan iğrendiniz. O halde Allah'dan korkun. Şüphesiz Allah tevbeyle daimâ kabul edendir, çok acıyandır." (Hucurât, 12).

Allah Tealâ bu ayette, gıybeti, ölü kardeşin etini yemeye benzetmiştir. Gıybetin tabiat olarak, akıl ve şeriat nazarında çirkinliğini, tiksindirilecek birşey olduğunu, birden gözönüne gelen bir tasvir ile, en belîğ bir şekilde anlatmıştır. Çünkü, yanında bulunmayan ve kendisini müdafaa edemeyecek olan mü'min kardeşi bir ölü mesabesinde¹⁷³. İfadede, işin şenaetini anlatmak için, birçok mübalâğa unsurları kullanılmıştır¹⁷⁴.

41. Mesel : Münafıklar, Yahûdiler ve Şeytan

"İkiyüzlülük edenleri görmedin mi, kitab ehlinde inkâr eden kardeşlerine: "Eğer siz, (yurdunuzdan) çıkarılıp (sürülürseniz), mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız, size karşı hiç kimseye uymayız." derler. Allah onların yalancı olduklarına şahidlik eder. Andolsun ki eğer onlar, çıkarılsalar, (bunlar) onlarla beraber çıkmazlar; eğer onlarla savaşılsa, onlara yardım etmezler, yardım etseler bile arkalarına dönüp kaçarlar, sonra (bir daha) kendilerine yardım edilmez. Onların kalblerindeki sizin korkunuz, Allah'inkinden fazladır. Çünkü onlar anlamayan bir topluluktur. Onlar toplu olarak, sizinle savaşamazlar, ancak müstahkem şehirlerde, yahud duvarların (kalelerin) ardından sizinle savaşmak isterler). Kendi aralarındaki çekişmeleri şiddetlidir. Sen onları birlik sanırsın, oysa onların kalbleri dağınıktır. Çünkü onlar aklını kullanmayan bir topluluktur. (Bu yahûdilerin durumu) kendilerinden az önce işlerinin günahını tadmış olan, ahirette de kendileri için acı bir azab bulunan kimseler (Bedir'de cezalarını bulan putperestlerin) durumu gibidir. (Münafıkların durumu da) tıpkı şeytanın durumuna benzer ki, insana "İnkâr et." deyip, insan da inkâr edince : "Doğrusu ben senden uzağım, ben âlemlerin Rabbi olan Allah'dan korkarım." der. Nihayet ikisini de sonu, içinde ebedi

¹⁷³ Beyzavî, II, 410-411; Elmalılı, VI, 4475.

¹⁷⁴ Elmalılı, VI, 4476.

olarak kalacakları ateş olacaktır. Zâtların cezası budur." (Haşr, 11-17).

Birinci meselde, Beni Nadr yahûdilerinin durumu, kendilerinden az önce yaptıklarının cezasına çarpılan Bedir ehlinin durumuna benzetilmektedir. Yahutta Beni Kaynuka yahûdilerinin durumuna benzetilmektedir. Çünkü her iki grup, yani müşrikler ve Beni Kaynuka hakka karşı gelmeleri ve ona boyun eğmemeleri yüzünden, daha dünyada iken inkârlarının kötü akıbetine uğramışlardır¹⁷⁵. Böylece ibretlik bir mesel, bir nümüne olmuştur.

İkinci meselde, yahûdileri müslümanlara karşı kışkırtan münafıklar, şeytana berzetilmişlerdir. Çünkü Şeytan insanları, inkâra varıncaya kadar tahrik ederek, kışkırtır ve aldatır. Tam inkâr edince de, "Ben senden beriyim, ben Allah'dan korkarım." diyerek onları yalnız bırakır ve uzaklaşır¹⁷⁶. Bunda benzetme yönü, işte şeytanın bu iki yüzlülüğüdür. Nitekim şeytan Bedir'de de Ebû Cehil'e, Enfâl Sûresi kırksekizinci ayette ifade edildiği gibi, "Bu gün insanlardan sizi yenecek kimse yoktur; Doğrusu ben de size yardımcıyım." demişti ve sonunda da onları yalnız bırakmıştı. Şeytan böylece kendisinin azabtan kurtulacağını zanneder. Halbuki her iki taraf da ateştedir¹⁷⁷. Demekki, böyle şeytan rolünü üstlenen ikiyüzlü insanlar vardır¹⁷⁸.

42. Mesel : Kur'an'ın Şanı Büyüktür

"Biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, Allah'ın korkusundan onu, başeğmiş, parça parça olmuş görürdün. Bu mısallert insanlara, düşünsünler diye veriyoruz." (Haşr, 21).

Biz bu Kur'an'ı, onca büyüklüğüne ve katılığına rağmen dağlara indirseydik ve o da manâsına vakıf olup içindekileri anlasaydı, saygıyla boyun eğer, Allah korkusundan parça parça olurdu. Ey insanlar bu Kur'an karşısında sizin kalbleriniz nasıl yumuşamaz, nasıl saygı duymaz?! Allah'ın emrini anlayıp, kitabı düşününce kalbleriniz nasıl parçalanmaz¹⁷⁹? Bundan maksad, emânet ayetinde

¹⁷⁵ Beyzavî, II, 67; Ş. Mansûr, s. 324.

¹⁷⁶ Ş. Mansûr, s. 326.

¹⁷⁷ Beyzavî, II, 67.

¹⁷⁸ Ş. Mansûr, s. 326; Hakîm Tirmizî, s. 14.

olduğu gibi, Kur'an okunurken, onun başlara vurucu ikâz ve manâlarını düşünürken, insanın kalbinin katılığına ve saygısının az oluşuna, tevbih-i için bir temsil ve tahyildir¹⁸⁰. İşte Kur'an'ın şâni, azameti, kadri, rütbesi böyle yüce, böyle uludur¹⁸¹.

43. Mesel : Kitabla Amel Etmeyen Alimler

"Kendilertne Tevrat öğretildiği halde onunla amel etmeyenlerin hali, sırtına kitab yüklenmiş eşeğin haltine benzer. Allah'ın ayetlerini yalanlayanların hali ne çirkindir! Allah zâlimler topluluğunu doğru yola erdirmez." (Cum'a, 5).

Bu ayette Yahudiler, bilhassa yahudi âlimleri kitap yüklü merkeplere benzetilmişlerdir. Çünkü onlar Tevratı öğrenmişler; fakat onunla amel etmemişlerdir. Bedenlerine uymuşlar, kitaplarından istifâde etmemişlerdir¹⁸². Onu sadece okuyup ezberlemişler; fakat onda bulunan Hz. Peygamber'in sıfatını ve onun müjdesini inkâr etmişlerdir. Benzetme yönü de eşeğin, yüklendiği kitaplardan, taşıdığı ağırlık, zahmet ve yorgunluktan başka bir istifadesinin olmayışdır. Zâten bu hayvan aptallığı ve akılsızlığı ile bilinir. Temsil, okuduğuyla, öğrendiğiyle amel etmeyen her âlime yöneliktir¹⁸³.

44. Mesel : Münâfıklar

"Sen o münâfıkları gördüğün zaman kalıpları hoşuna gider, söylerlerse, dediklerine kulak verirsin. Sanki onlar giydirilip dayatılmış kof kütük gibidrler. Her gürültüyü kendi aleyhlerine sanırlar. Onlar düşmandır, onlardan sakın. Allah kahretsin onları !.. Hakdan nasıl çevriliyorlar?" (Münâfıkûn, 4).

Bu ayette, münâfıkların dış görünüşleri, süslü püslü, boylu boslu olmaları, konuşmalarının yerinde olduğu bildirilir. Yâni dıştan onları, manzaralarıyla herkes beğenir; fakat içlerinde iman, fikir, şahsiyet, karakter ve cesâret yoktur. Korkaktırlar, her çığılığı kendi aleyhlerine zannedecek kadar ürkektirler. Allah Teâlâ onları bu

179 İbn Kesir, IV, 343.

180 Zemahşeri, IV, 87.

181 Ş. Mansûr, s. 117.

182 Hakîm Tirmîzî, s. 14.

183 Zemahşeri, IV, 103; Elmalılı, VII, 4958.

halleriyle, giydirilip duvara dayatılmış kerestelere benzetmiştir. Öyle ruhsuzdurlar¹⁸⁴.

45. Mesel : İki İmansız, İki İmanlı Kadın

"Allah inkâr edenlere, Nûh'un karısı ile Lût'un karısını misal verir : Bu ikisi, kullarınızdan iki salih kulun (nikahı) altında idiler, onlara hiyanet ettiler (inkârlarını gizlemişlerdi.), kocaları, Allah'dan gelen azabı onlardan savamamışlardı. O iki kadına "Haydi girenlerle beraber siz de ateşe girin." denildi. Allah, inananlara da Fıra'nın karısını misal gösterir : O, "Rabbim, katından bana cennette bir ev yap, beni Fıra'n'dan ve onun (kötü) işinden kurtar. Ve beni şu zâlim toplumdaki kurtar." demişti. (Yine Allah, inananlara), İmran'ın kızı Meryem'i de (misal verir). O, namusunu (kale gibi) korumuştur. Ona rûhumuzdan üfledik. O, Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti ve gönülden itaat edenlerden oldu." (Tahrîm, 10-12).

Birinci meselde Nûh ve Lût (a.s) un hanımlarını, Yüce Allah, en yakınları olduğu halde, o peygamberlere dinlerinde hiyanet ettikleri için, inkârcılara örnek olarak göstermiştir. Yani onlar, imansız oldukları için, en yakınları oldukları halde, bu iki mübarek peygamber onları kurtaramamışlardır¹⁸⁵. Nûh (a.s) un karısı, imansızlara, kocasının mecnûn olduğunu söylediler. Lût (a.s) un karısı da, kocası bir erkek misafir alınca, imansız kavmine onu haber verirdi¹⁸⁶. İşte bunların âleme ibretlik mesel olan halleri, bu boyutta olduğu için, onlara "Haydi girenlerle beraber siz de ateşe girin." denildi. Bütün kâfirler için böylece kötü bir örnek oldular¹⁸⁷.

İkinci temsilde de Allah Tealâ, inananlara, Fıra'nın karısı Âsiye'yi¹⁸⁸ ve İmran kızı Meryem'i örnek vermiştir. Mü'minler eğer sağlam bir imana sahib olurlarsa, kâfirlerle ne kadar içiçe olsalar bile, bu onlara bir zarar vermez ve sevablarından birşey eksiltmez. Allah'a yakınlıklarına manî olmaz. Âsiye, Allah düşmanlarının en ileri geleninin karısı olduğu halde, mü'minlere örnek bir kadın olarak, Kur'an'da bir mesel olmuştur. Hz. Meryem'in ise, zaten dünyada ve

184 Beyzâvi, II, 478; Elmalılı, VII, 5001-5002.

185 Beyzâvi, II, 488.

186 İbn Kesir, IV, 393.

187 Elmalılı, VII, 5131.

188 İbn Kesir, IV, 394.

ahirette, kadınlar içinde seçkin bir yeri vardı¹⁸⁹. Bunda, Hz. Peygamberimiz'in pâk zevcelerine de bir ta'riz olabilir. Bu, Hz. Peygambere güvenmeyin, iyi amellerle Allah'ın rızasını kazanmaya bakın, demektir¹⁹⁰.

46. Mesel : Fakire Vermeyen Bahçe Sahipleri

"Biz bunlara da belâ verdik, şu bahçe sahiplerine belâ verdiğimiz gibi : Hani onlar, sabah olunca (kimse görmeden onu mutlaka devşireceklerine yemin etmişlerdi, istisnâ da etmiyorlardı) (İnşaallah bile demiyorlardı). Fakat onlar uyurlarken, hemen gönderilen dolaşıcı bir belâ onu sardı da, bahçe simsiyah kesiliyordu. Sabahleyin erken : "Ürünlerinizi devşirecekseniz erken çıkın" diye, birbirlerine seslendiler. "Bugün orada hiçbir düşünün kimse yanımıza sokulmasın" diye, gizli gizli konuşarak yürüyorlardı. Yoksullara yardım etmeye güçleri yeterken, böyle konuşarak erkenden gittiler. Fakat bahçeyi görünce, "Herhalde yolu şaşırдық. Hayır, doğrusu biz mahrûm bırakıldık." dediler. Orta (yolda giden) iyileri, "Ben size demedim mi? Rabbinizi, tesbih etmeniz gerekmez miydi." dedi. "Rabbimizi tesbih ederiz, doğrusu biz yazık etmişiz." dediler ve (şimdi) dönüp birbirlerini kınamaya başladılar : "Yazık bize, dediler, biz azgınlarmışız. Belki Rabbimiz bize bundan daha iyisini verir; doğrusu artık Rabbimizden diliyoruz." İşte azab böyledir. Ahiret azabı ise, elbette daha büyüktür; keşke büseler." (Kalem, 17-33).

Bu ayetlerde mesel olan kıssa, Yemen'de San'a yakınlarındaki Savran denilen yerde geçer. Orada sâlih bir adamın güzel bir bağı vardı. Ona iyi bakar, ondan Allah hakkını fakirlere verirdi. Derken vefat etti, bağ çocuklarına kaldı. Onlar, insanlara, bağın ürününden onların hakkı olanı vermediler. Neticesi işte yukarıdaki ayetlerde anlatıldığı gibi oldu. Onlar da, dillere destan, âleme ibretlik bir mesel olarak, başlarına gelen bu olayla, Kur'an'da yerlerini aldılar. Araplar bu kıssayı bilirlerdi, onun için Allah Tealâ, Kur'an'da bu olayı onlara hatırlatmaktadır¹⁹¹.

¹⁸⁹ Zemahşeri, IV, 131.

¹⁹⁰ Ş. Mansûr, s. 212.

¹⁹¹ İbn Kesir, IV, 406; Zemahşeri, IV, 144-145; Beyzavi, II, 495-496.

47. Mesel : Cehennemın Bekçileri

"Cehennemın bekçilerini, yalnız meleklerden kılmuştur. Sayılarını bildirmekle de, ancak inkâr edenlerin denenmesini ve kendilerine kitab verilenleri kesin bilgi edinmesini, imanların da imanlarının artmasını sağladık. Kendilerine kitab verilenler ve mü'minler şüpheye düşmesinler, Kalblerinde hastalık bulunanlar ve inkârcılar, "Allah bu misalle neyi murad etti?" desinler. İşte Allah, böylece dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola eriştirir. Rabbinin ordularını, kendisinden başkası bilmez. Bu, insanoğluna bir öğütten ibarettir. Hayır öğüt almazlar." (Müddessir, 17-33).

Bu ayetlerde, cehennemın bekçilerinin melekler, yani Zebâniler olduğu ve sayılarının da ondokuz olduğu (Müddessir, 30) bildirilir. Bu, bir iman konusudur, akılla bilinemez. İşte Cenab-ı Allah, böyle mesellerle, anlaşılamayacak misallerle de insanları imtihan etmiştir. İman edenler, tereddüdsüz hemen iman etmişler, kalblerinde hastalık olanlar ise, "Allah bu mesellerle neyi murad etti?" demişlerdir. İşte Allah insanları, böyle mahiyetini bilemeyecekleri garib ve acalı sayılarla, misallerle, mesellerle de imtihan edip, imanlarını denemiştir¹⁹²

48. Mesel : Öğütten ve Hakikatten Kaçanlar

"Öyleyken bunlara ne oluyor ki öğütten yüz çeviriyorlar? Arslandan ürkmüş yabanî eşekler gibi..." (Müddessir, 49-51).

Kur'an'dan ve öğütten sanki, arslandan ürkmüş yabanî eşekleri gibi kaçarlardı. Öğütten kaçanları Allah, işte böyle benzetmiştir.

SON SÖZ

Kur'an'daki meselleri, en müteber tefsir ve emsâl kitaplarından istifâde ederek kısa kısa vermeye çalıştık. Kur'an-ı Kerim'in'in edebî şekillerinden biri olan meseller, görüldüğü gibi Kur'an'da genişçe yer almaktadır. Allah insanların doğrudan doğruya idrak edemeyeceği hakikatleri, duygularla anlaşılacak misallerle tasvir ve temsil ederek anlatmıştır. Bundan dolayı mesellerdeki maddî teşbihlere hakikat diye bağlanıp kalmamalı, onların ötesindeki hakikatı sezmeğe çalışıp¹⁹³, gereğince amel etmelidir.

¹⁹² Zemahşerî, IV, 185; Elmalılı, VIII, 5459; Beyzâvî, II, 519.

¹⁹³ Elmalılı, V, 3523; Prof. Dr. İsmâil Cerrahoğlu, Tefsir Usûlü, s. 177.

BİBLİYOGRAFYA

- el-'Abdelî, eş-Şerîf Mansûr bin 'Avn -el-Emsâl fî'l-Kur'âni'l-Kerim, Cidde, 1406/1985.
- el-Âlûsî, Şihâbuddîn Mahmûd -Rôhu'l-Ma'âni fî Tefsiri'l Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'îl-Mesânî, Dâru lhyâl't-Turâsî'l-'Arabî, Beyrût, ts.
- 'Âsım Efendi, Ebu'l-Kemâl Ahmet -Kâmus Tercemesi Okyânus, Dersaâdet, 1305 baskısından offset.
- el-'Askerî, Ebû Hilâl - Cemheratü'l-Emsâl, Kâhîre, 1384/1964.
- Ateş, Süleyman - Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâlî, Ankara, 1977.
- el-Bekrî, Ebû 'Ubeyd 'Abdullah b. Ebi Mus'ab el - Endelûsî, el-Faslu'l-Makâl fî Şerhi Kitâbi'l-Emsâl (Ebû 'Ubeyd Kasım b. Sellâm'ın Kitâbu'l-Emsâlî'nin şerhidir), Hartûm, 1958.
- el-Beyzâvî, el-Kâzî Nâsiruddîn - Envaru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl, Mısır, 1388/1968 (Tefsîru'l-Celâleyn ile birlikte).
- Bulut, Ahmet - Arap Dil ve Edebiyatında Emsâl, İst. Ü. Ed. Fak. Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Anabilim Dalı, (Basılmamış doktora tezi), Yöneten: Prof. Dr. Nihat M. Çetin, İstanbul, 1984.
- el-Cârim, 'Ali, Mustafa Emin - el-Belâğatü'l-Vâziha, Mısır, 1966.
- Cerrahoğlu, İsmâil - Tefsîr Usulü, Ankara, 1976.
- el-Cevherî, İsmâil b. Hammâd - es-Sihâh, Mısır, ts.
- el-Cürcânî, Abdül - Kâhîr, Esrâru'l-Belâğa, H. Ritter neşri, İst., 1954.
- Çantay, Hasan Basri - Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim, İst., 1957.
- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır - Hak Dini Kur'an Dili, İst., 1959.
- el-Ğazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed - Mişkâtü'l-Envâr, Kâhîre, 1970.
- İbn Abd Rabbih - el-'Ikdu'l-Ferîd, Kâhîre - 1372/1952.
- İbn Fâris, Ebu'l-Huseyn Ahmed - Mu'cemu Mekâyis'l-Luğa, Mısır, 1972.
- İbn Kesir, Ebu'l Fidâ İsmâil - Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Beyrût, 1969.
- İbn Kuteybe - Te'vîlu Muşkill'l-Kur'ân, Kâhîre, 1393/1973.
- İbn Manzûr, Cemâluddîn Muhammed - Lisânu'l-Arab, Beyrût, 1968.
- el-İsbahânî, Hamza b. Hasan - ed-Dürretü'l-Fâhira fî'l-Emsâlî's-sâtra, Mısır, 1972.
- İslâm Ansiklopedisi, İstanbul.
- el-Meydânî, Ebu'l-Fazl Ahmed b. Muhammed - Mecma'u'l-Emsâl, Mısır, ts.
- er-Râğib el-İsfahânî - el-Mufredât fî Garîbi'l-Kur'ân, Beyrût, ts.
- er-Râzî, Fahrüddîn - et-Tefsîru'l Kebir, Tahran, ts.

- Sâmi, Şemseddin -Kâmûs-i Türki, Dersaadet, 1317 baskısından ofset, İstanbul, 1978.
- es-Se'âlibî, Ebû Mansûr Abdûlmelik b. Muhammed - et-Temsil ve'l-muhâdara, Kâhire, 1381/1961.
- Selheimm, Rudolf - el-Emsâlu'l-'Arabîyyetü'l-Kadîme, Arapçaya Çev. Dr. Ramazan Abdüttevab, Beyrût-Lûbnân, 1391/1971.
- es-Süyûtî, Celâluddin ve el-Mahallî, Celâluddin-Tefsîru'l-Celâleyn, Beyzâvî tefsîri ile birlikte.
- es-Süyûtî, Celâluddin - el-İtkân fi 'Ulûmi'l-Kur'an, Beyrût, 1973.
- et-Taberî, Muhammed b. Cerîr - Câmî'u'l, Beyân'an Te'vîli'l-Kur'an, Kâhire, 1373/1954
- et-Tirmizî, el-Hakim - Kitâbu'l-Emsâl mine'l-Kur'an ve's-Sunne, Tahkik, Selâhaddin Yılmaz, (Metin Kısmı), Yöneten : Doç. Dr. M. Nazif Şahinoğlu, Yüksek İslâm Enstitüsü, Erzurum, 1980 (Basılmamıştır).
- Ulutürk, Veli - Kur'an-ı Kerim Allah'ı Nasıl Tanıtıyor? İzmir, 1985.
- el-Vâhidî, Ebu'l-Hasen 'Alî b. Muhammed - el-Vasîl fi'l-Emsâl, Kuveyt, 1395/1975.
- ez-Zebidî, M. Murtaza - Tâcu'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmus, Beyrût, 1386/1966.
- ez-Zemaşerî, Mahmûd b.'Umer - el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzil, Beyrût, ts.
- el-Fâik fi Çarîbi'l - Hadîs, Mısır, ts.
- ez-Zerkeşî, Bedruddin - el-Burhân fi 'Ulûmi'l-Kur'an, Kâhire, 1392/1972.